

Валентина Володимирівна Коваленко,
аспірант Інституту інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України,
м. Київ, Україна

УДК 372:37.035

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

В публікації здійснений аналіз проблеми формування соціальної компетентності молодших школярів в умовах сучасного інформаційного простору. Визначено особливості формування соціальної компетентності молодших школярів. Розглянуто поняття «соціальна компетентність» в працях вітчизняних та зарубіжних учених. Сформована соціальна компетентність молодших школярів характеризує учня як відкриту до суспільства особистість, яка володіє навичками соціального поведіння, готовністю до сприйняття соціальної інформації, бажанням пізнати оточуючий світ.

Ключевые слова: соціальна компетентність, молодші школярі, інформаційний простір.

In the publication analyzed problem of formation of social competence junior pupils in conditions of modern information space. The features of formation of social competence junior pupils. The notion of «social competence» in the works of domestic and foreign scientists. Formed social competence junior pupils characterizes the pupil as open to society personality with skills of social behavior; willingness perceived of social of information the desire to know the surrounding world.

Keywords: social competence, junior pupils, the information space.

У публікації проаналізовано проблему формування соціальної компетентності учнів молодших класів в умовах сучасного інформаційного простору. Визначено особливості формування їх соціальної компетентності. Розглянуто поняття «соціальна компетентність» у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Сформована соціальна компетентність учнів молодших класів характеризує як відкриту до суспільства особистість, яка володіє навичками соціальної поведінки, готовністю до сприйняття соціальної інформації, бажання пізнати оточуючий світ.

В умовах сучасного інформаційного простору відбуваються суттєві зміни в освітній політиці України. Перед освітою постають нові завдання – це впровадження нових навчальних предметів, створення нових інноваційних методів технології навчання і виховання, модернізація змісту освіти. Перед освітою сучасне суспільство висуває нові вимоги, щодо виховання та розвитку учнів відповідно до їх потреб та навчальних можливостей. Головним завданням учителів, соціальних педагогів та психологів загальноосвітніх навчальних закладів є: гармонійний розвиток учнів, їх неповторності

та унікальності, розкриття творчості та створення умов для інтелектуального, духовного та фізичного розвитку. Діяльність з формування соціальної компетентності учнів сприятиме виконанню головних завдань поставлених перед сучасними вчителями, соціальними педагогами та психологами, які працюють у ЗНЗ.

Дослідження соціальної компетентності особистості здійснювали такі вчені: І. Д. Бех, Н. М. Бібік, Н. В. Гавриш, М. В. Гончарова-Горянська, І. Г. Єрмаков, А. В. Мудрик, Л. А. Лепіхова, Т. І. Поніманська, Д. О. Пузіков, М. В. Савченко, Л. В. Сохань, М. Д. Степаненко, В. В. Цветков та ін. Певні аспекти, щодо проблеми формування соціальної компетентності учнів молодших класів розглянуто у працях С. І. Данилейко, О. Л. Кононко, О. В. Проценко та ін. Проте, проблема формування соціальної компетентності учнів молодших класів в умовах сучасного інформаційного простору не досить розроблена і тому є актуальною та потребує глибокого вивчення.

Мета нашої статті розглянути проблему формування соціальної компетентності учнів молодших класів в умовах сучасного інформаційного простору.

Визначено, що поняття «соціальна компетентність» є мінливим та його зміст не прив'язано до певного освітнього рівня, здібностей та знань особистості, а викликано соціальними процесами та змінами, що відбуваються у суспільстві. Тому у формуванні соціальної компетентності певну значущість мають соціальні, політичні, економічні, культурні умови, що торкаються глибинних інтересів кожної людини та вимагають постійного зростання особистісної, професійної та соціальної компетентності [10].

За державним стандартом початкової освіти України «соціальна компетентність» трактується як здатність особистості продуктивно співпрацювати з партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі [5].

За твердженням Н. М. Бібік «соціальна компетентність» передбачає здатність жити в соціумі (враховувати інтереси та потреби соціальних груп; дотримуватися соціальних норм та правил; співпрацювати з партнерами), а також адекватно виокремлювати, ідентифікувати, фіксувати та аналізувати питання на перетині системи соціальних відносин суспільства людини [1].

У праці Н. В. Гавриш, соціальна компетентність виступає інтегральною якістю особистості, вона складається з комплексу емоційних мотиваційних, характерологічних особливостей і виявляється у соціальній активності та гуманістичній спрямованості особистості [2].

Соціальна компетентність учнів молодших класів, на думку О. В. Проценко, формує знання, уміння та навички та здібності, потрібні для подальшої освіти в постійно змінних соціальних умовах, стати головним механізмом у соціалізації та адаптації, підготувати дитину до засвоєння та виконання основних соціальних ролей у суспільстві [11].

Учена Т. І. Поніманська трактує соціальну компетентність дитини як відкритість до суспільства, навички соціальної поведінки, готовність до сприймання соціальної інформації. [12].

У працях М. В. Савченко соціальна компетентність міститься у структурі життєвої компетентності особистості. На думку науковця, майбутнє дитини залежить від того, як вона зможе адаптуватися до соціального середовища, коли поряд не буде дорослого, готового прийти на допомогу [13].

Проведений аналіз наукових праць з означеної проблеми дав змогу визначити, що сьогодні проблема формування соціальної компетентності в учнів молодших класів ставить перед початковою ланкою освіти завдання – розвиток повноцінної особистості кожного.

Сформована соціальна компетентність, за І. Г. Єрмаковим, вимагає вміння рахуватися зі соціальними нормами та правами інших людей. Це вказує на ситуативний характер прояву соціальної компетентності. Формування та становлення соціальної компетентності особистості – це розгортання її життєвого потенціалу [6].

Як зазначає Л. А. Лепіхова, соціальна компетентність особистості – це «...вміння відстояти власну думку, протистояти небажаному впливу, толерантності, вміння пристосовуватися і, більш того, ефективно діяти в соціальних умовах, що постійно змінюються» [9], це також вказує на сформовану соціальну компетентність.

Учені М. В. Гончарова-Горяньська та В. В. Цветков [3, 14] наголошують на тому, що соціальна компетентність як багатогранна характеристика особистості, що багатокомпонентністю охоплює множину та глибину функціонування особистості в соціумі. Особистість зі сформованою соціальною компетентністю на достатньому рівні охоплює як соціальні мотиви, знання та навички, необхідні для успішної взаємодії зі соціальним середовищем, так і самопочуття та самосприйняття особистості в мінливому соціумі. При цьому соціальна компетентність передбачає як достатній рівень вміння будувати партнерські стосунки, здатності до кооперації на рівноправній основі, так і достатній рівень конформності, щоб не йти врозріз з вимогами суспільства [3, 14].

Зазначаємо, що почати діяльність з формування соціальної компетентності учнів потрібно з початкових класів, тому, що молодший шкільний вік – це перший період системного залучення дитини до громадського життя. У цьому віці відбуваються особистісні утворення, необхідні для формування соціальної компетентності учнів молодших класів:

- мотивація соціально значущої діяльності, в рамках якої орієнтація на успіх є позитивною основою для формування соціальної компетентності, оскільки вона спрямована на досягнення конструктивних, позитивних результатів, що визначає особистісну активність дитини;
- уміння керувати психічними процесами розвитку пізнавальної сфери, що створюють основу становлення здатності до довільної регуляції поведінки;
- діалогічність свідомості, критичність до себе та інших людей; дитина стає здатною до адекватної самооцінки, а задоволеність собою та досить висока самооцінка виступають важливими складовими соціальної компетентності;
- складається новий тип відносин з людьми, за своєю певні соціальні норми, втрачається орієнтація на дорослого, відбувається зближення з групою однолітків, де необхідними виявляються навички конструктивної взаємодії; учнів молодших класів починає розуміти, що від його поведінки залежить розв'язання багатьох життєвих ситуацій, зокрема, складних стосовно соціальної взаємодії, а це означає, вони здобувають готовність до оволодіння навичками конструктивної поведінки у проблемних ситуаціях [4].

В умовах сучасного інформаційного простору соціальна компетентність учнів молодших класів формується не тільки під час навчання, а й у родині, колі друзів, під впливом політичних, релігійних факторів, засобів масової інформації тощо. Також, на формування соціальної компетентності учнів молодших класів

впливають мобільні телефони, телебачення та Інтернет-простір (web-ресурси: web-сайти, web-канали, соціальні мережі тощо) те, що в ньому розташовано.

Погоджуємося з думкою О. Л. Кононко, вважаємо, що соціальну компетентність учнів молодших класів можна вважати сформованою, тоді коли вони:

- володіють елементарними знаннями про соціальні явища, події, людей, взаємини, способи їх налагодження; цінують, визнають значущість для себе того, що пов'язано зі соціальним життям, цікавляться ним;
- називають словами, вербалізують основні соціальні явища;
- передають враження, пов'язані зі соціальними подіями та взаєминами людей, художніми образами (малюють, складають оповідання тощо);
- пов'язують соціальну активність людей та власну з виконанням соціально сформованих стандартів;
- реалізують знання та інтереси у формах поведінки;
- проявляють у поведінці конструктивну творчість;
- збалансовують особисті та соціальні інтереси [7].

Разом з тим, додамо, важливу, на нашу думку, ознаку сформованості соціальної компетентності учнів молодших класів – це здатність до неперервного збагачення особистісного досвіду про соціальну поведінку шляхом створення та аналізу життєвих ситуацій, як в реальному так і віртуальному житті.

Значущим також ми вважаємо вміння екстраполювати набутий досвід у в життєвих реаліях. При цьому проблема формування соціальної компетентності корелює з завданнями розвитку медіа-компетентності.

Дослідниці М. П. Лещенко та Л. І. Тимчук стверджують, що сучасні учні під впливом глобалізації шукають власні ідеали та цінності у медіа продукції, а саме: взірці родинних стосунків, соціальні ролі та поведінкові стандарти.

На думку авторів [8], освітня роль медіа не обмежується масовим поширенням інформації, а вказує на міжкультурні сфери, дозволяє створювати взірці культури, цінності, вчить діалогу культур та перетворенню ідей. З одного боку, мас-медіа намагаються уніфікувати реципієнтів інформації та маніпулювати ними, а з іншого – створюють необмежений простір для індивідуального розвитку. Для того щоб протистояти формуванню пасивного споживацького стилю життя, необхідно планово реалізувати процес виховання взаємодії з мас-медіа, що ґрунтується на відпрацьованих навчальних технологіях медіа педагогіки і застосування медіа в освіті. Електронні медіа дозволяють розширити простір значущості, впливають на стратегії їх конструювання та розуміння, пізнання реальності та позиціювання в ній учня, як частини цієї реальності.

Таким чином, дослідивши наукові праці з проблеми формування соціальної компетентності учнів молодших класів визначаємо, що сформована їхня соціальна компетентність показує знання, вміння

та навички які вони застосовує в інформаційному просторі, проявляє головні механізми соціалізації та адаптації. Також, сформована соціальна компетентність учнів молодших класів характеризує їх, як відкриті до суспільства особистості, яка володіє навичками соціальної поведінки, готовністю до сприймання соціальної інформації, бажання пізнати оточуючий світ.

В умовах сучасного інформаційного простору існує багато факторів, що впливають на формування соціальної компетентності учнів молодших класів, такі як: сім'я, друзі, учителі; вплив політичних, релігійних факторів, засобів масової інформації тощо. Для усунення негативних факторів впливу на учнів, учителям та батькам потрібно створити сприятливі умови для формування їхньої соціальної компетентності у житті.

Використання web-орієнтованих та мультимедійних технологій для формування соціальної компетентності учнів молодших класів буде успішним за умови цілеспрямованої, комплексної діяльності; врахування механізмів впливу соціокультурного середовища на особистість; взаємодії школи та сім'ї; залучення учнів до суспільно-корисної діяльності, забезпечення сприятливого середовища для навчально-пізнавальної діяльності та спілкування з оточуючими.

У подальших дослідженнях ми звернемо увагу на особливості використання вчителями web-орієнтованих засобів для формування соціальної компетентності учнів молодших класів.

Використані літературні джерела

1. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти [Текст] / Н. М. Бібік // Початкова школа. – 2010. – №9. – С. 1–4.
2. Гавриш Н. В. Орієнтація на розвиток суб'єктності студента у процесі підготовки професійно компетентних фахівців з дошкільної освіти [Текст] / Н. В. Гавриш // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2007. – С 44–49.
3. Гончарова-Горяньська М. В. Соціальна компетентність : поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів [Текст] / М. В. Гончарова-Горяньська // Рідна школа. – 2004. – № 7–8. – С. 71–74.
4. Данилейко С. І. Шляхи формування соціальної компетентності учнів початкової школи [Електронний ресурс] [Текст] / С. І. Данилейко / Матеріали наукової конференції «Соціум. Наука. Культура» – Режим доступу : <http://intkonf.org/-danileyko-si-shlyahiformuvannya-sotsialnoyi-kompetentnosti-uchniv-pochatkovoyi-shkoli/>.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. N 462 // [Електронний ресурс] [Текст] / Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>.

6. Єрмаков І. Г. Педагогіка життєтворчості : орієнтири для ХХІ століття [Текст] / І. Г. Єрмаков // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : наук.-метод. зб. [ред. кол. Н. Софій (голова), І. Г. Єрмаков (керівн. авторськ. кол-ву і наук. ред.) та ін.]. – К. : Контекст, 2000. – С. 58–72.

7. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : (системний підхід) [Текст] / О. Л. Кононко. – К. : Стилос, 2000. – 336 с.

8. Лещенко М. П. Розвиток інформаційно-комунікаційних і медіа компетентностей учителів у міжнародному педагогічному просторі [Електронний ресурс] / М. П. Лещенко, Л. І. Тимчук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2013. – Том 38, № 6. Режим доступу до журналу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/931/696#.VUfbMvntmko>.

9. Лепіхова Л. А. Соціально-психологічна компетентність у поведінці особистості [Текст] / Л. А. Лепіхова // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 2. – С. 65–69.

10. Мудрик А. Б. Соціальна компетентність особистості : постановка проблеми і теоретичні аспекти дослідження [Текст] / А. Б. Мудрик // Вісник чернігівського національного педагогічного університету [Текст]. 2. Вип. 94 / Чернігівський національний

педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка ; гол. ред. М.О. Носко. – Чернігів : ЧДПУ, 2011. – (Серія : Психологічні науки). – С. 26–29.

11. Проценко О. В. Соціальна компетентність молодших школярів як предмет наукових досліджень / О. В. Проценко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол. : Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – Вип. 35 (88). – С. 451–457.

12. Поніманська Т. І. Основи дошкільної педагогіки : навч. посіб. [Текст] / Т. І. Поніманська. – К. : Абрис, 1998. – 448 с.

13. Савченко М. В. До проблеми формування основ життєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку [Текст] / М. В. Савченко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. / Гол. ред. М. Т. Мартинюк – Умань, 2007. – Частина 2. – С. 185–191.

14. Цветков В. В. Формирование социальной компетентности сельских школьников : автореф. дис. на получение учён. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» [Текст] / В.В. Цветков – Великий Новгород, 2002. – 23 с.

